

**YENİ BİR EKONOMİK PARADİGMA ARAYIŞI İÇİNDE
DÖNGÜSEL EKONOMİ VE İNSANİ FİNANS**

---

*CIRCULAR ECONOMY AND HUMANITARIAN FINANCE
IN QUEST OF A NEW ECONOMIC PARADIGM*

Prof. Dr. Mehmet Bulut
Doç. Dr. Cem Korkut

Atıf için: Bulut, M. & Korkut, C. (2022). Yeni Bir Ekonomik Paradigma Arayışı İçinde Döngüsel Ekonomi ve İnsani Finans. M. Bulut ve C. Korkut (Eds). *Döngüsel Ekonomi ve Sürdürülebilir Hayat* (s. 1-22). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. DOI: 10.53478/TUBA.978-605-2249-97-0.ch01

YENİ BİR EKONOMİK PARADİGMA ARAYIŞI İÇİNDE DÖNGÜSEL EKONOMİ VE İNSANİ FİNANS

Prof. Dr. Mehmet Bulut

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Doç. Dr. Cem Korkut

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Özet

Doğal, çevresel veya ekonomik, neredeyse yaşanan her küresel krizde dünyada yeni sistem arayışları gündeme gelmektedir. Bu sistem arayışları ekonomik zihniyetten kurumsal yapıya kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Doğal ve çevresel felaketlerin asıl sebebi modern zamanlarda, özellikle de son iki yüzyıllık dönemde izlenen ekonomik büyüme ve kalkınma patikalarının sonucu gibi görünmektedir. Özellikle merkantilizm ile başlayan ve kapitalizm ile devam eden ekonomik zihniyet dönüşümü dünya üzerinde sadece gelir dağılımı adaletsizliğine yol açmamış yeryüzünde var olan kaynakların bilinçsizce kullanımına da sebep olmuştur. Hızlı büyüme isteği ve aşırı kâr hırsı ile birleşen üretim anlayışının yol açtığı çevresel ve insani sorunlar son dönemde daha fark edilebilir hale gelmiştir. Bu sorunların çözümü için sürdürülebilir kalkınma kavramı başta olmak üzere sorumlu üretim ve tüketim mekanizmalarına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Döngüsel ekonomi, üretim ve tüketim anlamında sürdürülebilir bir kalkınma mekanizması kurmayı hedefleyen ve kaynak israfını azaltan bir ekonomik sistemdir. İnsani finans ise finans sisteminin varlık ve reel sektöre dayalı gelişmesini, insan ve etik merkezli bir finans sistemini tanımlamaktadır. Dolayısı ile insani finans döngüsel ekonomiyi ve sürdürülebilir bir sistemi destekleyen bir mekanizmadır. Bu çalışmada küresel ekonomik ve finansal problemlere döngüsel ekonomi ve insani finans temelli atılacak adımların sunduğu potansiyel çözümler tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Döngüsel ekonomi, sürdürülebilir kalkınma, insani finans, faizsiz finans, İslam ekonomisi, İslami finans, altruizm

CIRCULAR ECONOMY AND HUMANITARIAN FINANCE IN QUEST OF A NEW ECONOMIC PARADIGM

Abstract

The search for a new system comes to the fore in almost every global crisis, whether natural, environmental, or economic. This search covers a wide area from economic mentality to institutional structure. The main cause of natural and environmental disasters seems to be the result of the economic growth and development paths followed in modern times, especially in the last two centuries. In particular, the transformation of economic mentality that started with mercantilism and continued with capitalism has not only led to income distribution injustice in the world, but also caused the unconscious use of resources on earth. The environmental and humanitarian problems caused by the production approach combined with the desire for rapid growth and excessive profit ambition have become more noticeable in the recent period. Studies are carried out for responsible production and consumption mechanisms, especially the concept of sustainable development for the solutions of these problems.

The circular economy is an economic system that aims to establish a sustainable development mechanism in terms of production and consumption and reduces the waste of resources. Humanitarian finance defines the development of the financial system based on assets and the real sector, and a human and ethics-centered financial system. Therefore, humanitarian finance is a mechanism that supports a circular economy and a sustainable system. The potential solutions to global economic and financial problems, based on circular economy and human finance, will be discussed in this study.

Keywords

Circular economy, sustainable development, humanitarian finance, interest-free finance, Islamic economics, Islamic finance, altruism

Giriş

İktisadi düşünce yapısı ve zihniyet toplumların ekonomik sistemlerinin inşa sürecinde önemli bir rol oynar. Bu zihniyetin oluşması ve ekonomik sistemlerin gelişmesi üzerine çalışmalar ve araştırmalar yapılmıştır. Özellikle kapitalizmin bir ideoloji olarak oluşumu, gelişimi ve yayılımı konusunda Weber, Sombart gibi filozoflar çeşitli teoriler ortaya koymuştur (Weber, 2021; Sombart, 2016). Modern zamanlarda sistem olarak kapitalizmi şekillendiren zihniyet ve kurumsal yapı, sadece dönemin toplumlarını ve ortaya çıktığı Batı medeniyetini etkilememiş tüm dünyayı ve toplumları etkilemiştir (Braudel, 1984; Wallerstein, 1974). Bu etkileşimin sonuçları günümüz küresel sisteminin mevcut halini yapılandırmıştır.

Merkantilizm, kapitalizm öncesinde Avrupa'da hâkim ideoloji iken devletlerin ve akabinde birey ve toplumun ekonomiye bakışımı dönüştürmeye başladı. Orta çağda dinin etkisiyle faiz yasağından servet biriktirmenin önlenmesine kadar birçok ekonomik kısıt bulunması kapitalizmin temel bileşenleri ile çelişmekteydi. Bu açıdan kapitalizme geçiş süreci bir nevi Hıristiyanlıktan verilen taviz süreci olarak tanımlanabilir. Tabakoğlu (2010), kapitalizmin doğuşunu Hıristiyanlıktan sapma tarihi olarak tanımlamaktadır. Protestanlıkla birlikte dini nitelik kazanan kapitalizm kendine özgü bir insan tipi ve rekabetçi bir toplum yapısı oluşturmuştur (Weber, 2021). Hiç şüphesiz Yahudiliğin de modern kapitalizmin özellikle finansal alandaki kurumsal yapısında önemli etkisi olmuştur (Sombart, 2016). Oluşan bu yeni yapılar günümüzdeki birçok ekonomik ve finansal gelişmenin temelini oluşturmaktadır.

Servete ve maddi başarıya saygı noktasında ortak bir anlayışta buluşan Protestan ahlak ve kapitalist iktisat zihniyetinin (Torun, 2002) birlikte inşa sürecinde belirleyici rol oynayan küresel iktisat ve finans sisteminin hakimiyeti sadece ekonomik sistemleri değil siyasal sistemleri de etkilemektedir. Çok uluslu şirketler, güçlü sermayedarlar ve büyük finans kuruluşları, ekonomiye yön verebildikleri ülkelerde bu gücü yönetime ve demokrasiye müdahale için de kullanabilmektedirler.

Ekonomik gücün halkın iradesini yönlendirmek ve manipüle etmek için kullanılması birçok ahlaki sorunu da beraberinde getirmektedir. Tekelleşme ve kontrolsüz servet birikimi sadece ekonomik ve finansal değil etik, sosyal ve siyasal problemlere de sebep olmaktadır. Başta çevre olmak üzere diğer varlıklarla barış, denge, adalet ve paylaşmayı esas alan yeni bir zihniyet ve anlayışla ekonomik ve finansal sistemin yeniden inşası günümüz insanının içinde bulunduğu maddi, manevi, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar başta olmak üzere birey, aile ve toplum düzeyinde yepyeni umutların ortaya çıkmasına zemin oluşturacaktır.

Zihniyet dönüşümü ve alternatif çözümler olduğuna inanarak bu yolda gayret göstererek daha güzel bir geleceği umut edebilmek değişim için şarttır. Günümüzdeki ekonomik ve toplumsal sorunların temelini indiğimizde modern Avrupalı (Batılı) devletlerin sömürgelerinde yaşattığı acıların ve sistemin etik

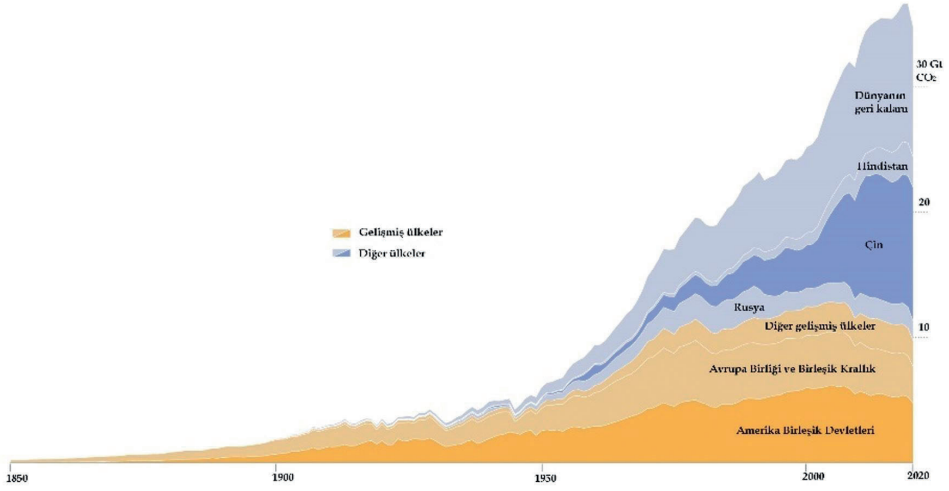
anlamda sınırları aştığı durumların büyük payı vardır. Ekonomik tercihlerde ahlakın ve hukukun göz ardı edildiği ve kendi çıkarından başka bir şeyi dikkate almayan aktörler arasında rekabetin amansız yaşandığı Batı'da iki büyük dünya savaşının doğal bir sonuç olarak karşımıza çıktığı ve beklenen bir durum olduğu söylenebilir (Bulut, 2015). İki dünya savaşının insanlığa yaşattığı yıkım herkesin malumudur. Bu yıkıma sebep olan ekonomik zihniyet ve sistem ile ilgili birçok eleştiriler ve öneriler ortaya çıkmış olmasına rağmen sorunlara topyekûn çözüm için hâlâ fiiliyatta herhangi ciddi bir adım atıldığını söylemek güçtür. Birleşmiş Milletler'de veto yetkisi olan beş devletin onayı olmadan herhangi bir konuda karar almanın ve uygulamanın mümkün olmadığı bir dünya devletler sisteminin halihazırdaki varlığı herkesin malumudur. Bu sürecin başta insan ve toplum düzeyi olmak üzere diğer canlılar, çevre ve ekoloji üzerindeki maliyeti de gündemine artmaktadır. Bu çerçevede belki de tek tesellimiz Birleşmiş Milletler nezdinde kabul edilen ve 2016 Ocak'ında yürürlüğe koyduğu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SDG-SKA) konusunda bir uzlaşmanın sağlanmış olmasıdır. Ancak başta veto yetkisine sahip ülkeler olmak üzere dünya devletlerinin bu hedefler konusundaki kararlılığı ciddi tartışmalara konu olmaktadır.

Yaşadığımız gezegendeki doğal hayatın korunup sürdürülebilmesi için ekolojik dengenin muhafazasının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bunun için çevresel tahribat ve kirliliğin önlenmesinin yanında sömürü ve haksız kazançla mücadele edilmesi gerekliliğinin bilincine de varılmalıdır (Bulut, 2020). Daha çok kazanma ve daha çok tüketme arzusunun dayanan sorumsuz kaynak kullanımı ile sürekli daha hızlı büyüme isteği dünyayı sürdürülemez bir kalkınma noktasına hızla savurduğu açıktır. Bu çalışmada küresel ekonomik krizler ve finansal problemlere karşı döngüsel ekonomi ve insani finans yaklaşımlarının sunduğu çözümler üzerinde durulacaktır.

Küresel Krizler ve Finansal Problemler

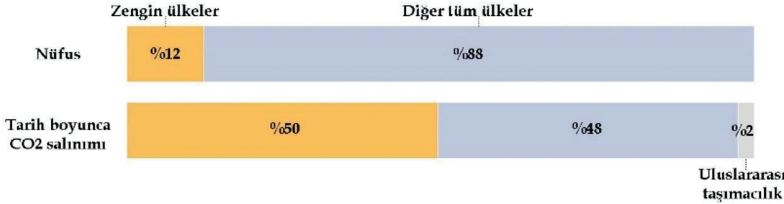
Sürdürülemez üretim ve sorumsuz tüketim mekanizması dünyada sorun üretmeye devam etmektedir. Dünya bu sorunun farkına varsa da sorunla mücadele çok boyutlu bir yaklaşım istemektedir. Ayrıca çabalar müstakil değil iş birliği içerisinde gerçekleşmelidir. Fakat bu iş birliği için özellikle gelişmiş ülkeler çok istekli görünmemektedir. Şekil 1'de görüleceği üzere dünyanın son 170 yılında karbon emisyonunda ilk sıralarda olan ülkeler günümüzün gelişmiş (developed) ve belirli bir kalkınma seviyesine ulaşmış ülkeleridir. Yani günümüzün gelişmiş olarak görülen ülkeleri dünyaya zarar vererek büyümüşlerdir.

İklim değişikliğinin ve hava kirliliğinin temel sebeplerinden birisi ülkelerin büyüme ve gelişme amacıyla yaptıkları sanayi üretim aşamalarındaki karbon salımlarıdır. Zengin ülkelerin nüfusu dünya nüfusunun %12'sini oluştururken tarih boyunca bu ülkelerin sebep olduğu karbon salımını dünyadaki toplam karbon salımının yarısını oluşturmaktadır (Şekil 2). Bu adaletsiz durum gelişmiş ülkelerin bir nevi kalkınma ve gelişmişlik farkını diğer ülkeler ile oldukça açtıktan sonra karbon salımları ile ilgili olarak gelişmekte olan ülkeleri sınırlamaya çalıştığını göstermektedir. Fakat Şekil 1'de görüleceği üzere son

Şekil 1. 170 Yıllık Karbon (CO₂) Emisyonu
(Popovich & Plumer, 2021)

dönemde gelişmekte olan ülkeler de karbon salınımı konusunda oldukça yüksek paya ulaşmıştır. Çünkü onlar da yeni bir kalkınma ve büyüme anlayışı yerine modern kapitalizmin gelişmiş ülkelerinin izledikleri sorumsuz üretim ve tüketim anlayışını devam ettiriyor görünmektedirler.

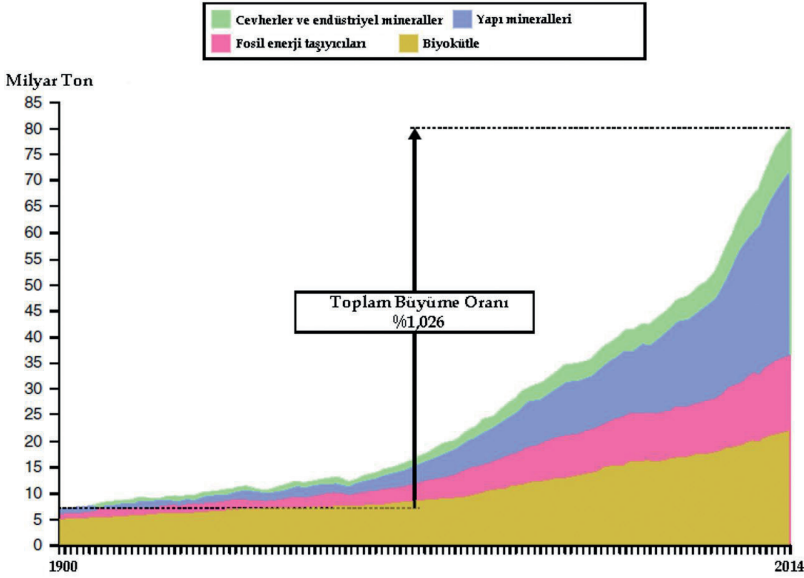

Şekil 2. Nüfusa Göre Karbon (CO₂) Salınımı
(Popovich & Plumer, 2021)

Karbon emisyonunun sebep olduğu iklim krizine karşı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler daha kırılgandır. Gelişmiş ülkeler ise sahip oldukları kaynaklarla iklim değişiklikleri neticesinde ortaya çıkması muhtemel kuraklık, sel, orman yangını gibi felaketlere karşı daha hazırlıklıdır. Yani karbon salınımına en az katkı sunan ülkeler, az gelişmiş olmalarından ötürü bu salınımın sonucu meydana gelen doğal afetlerden daha fazla etkilenmektedir (Popovich & Plumer, 2021). Sorun oldukça açık olmasına rağmen gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere yardım noktasında da yetersiz kalmaktadır. Özellikle son dönemde oldukça agresif büyüme stratejisi izleyen Çin (dünya karbon salınımındaki payı %31) gibi ülkeler yaşanan sorunu giderek büyütülmektedir.

Grafik 1'de görüleceği üzere küresel kaynak kullanımı son 50 yıllık dönemde oldukça hızlı artmıştır. Oysa dünya üzerinde yenilenebilir kaynaklar kullanılmadığı sürece diğer kaynakların bir sonu olduğu açıktır. İşin daha

kötüsü herkesin bu sorunu hâlâ “başkalarının çözmesi gereken bir sorun” olarak görmesidir (Lacy & Rutqvist, 2016). Bu durum da başlı başına bir zihniyet sorununu ortaya koymaktadır.

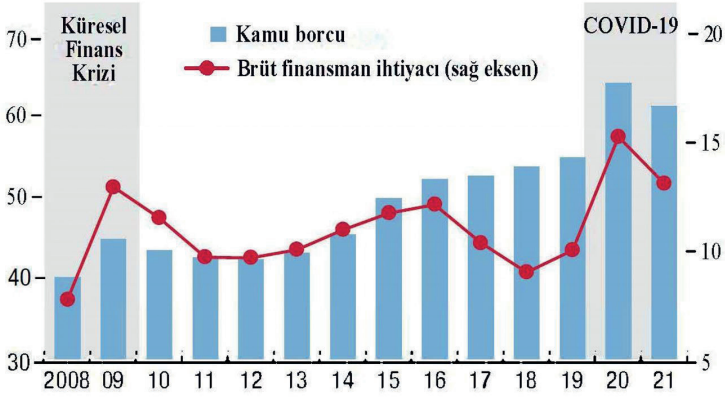

Grafik 1. Küresel Kaynak Kullanımı 1900-2014
(Lacy & Rutqvist, 2016)

İklim ve çevre sorunlarının yanında ekonomi ve finans konusunda da dünya oldukça zor bir dönemden geçmektedir. Özellikle COVID-19 küresel salgınıyla birlikte ortaya çıkan tedarik zinciri sorunları ile arz sıkıntısı ve genişletici para ve maliye politikalarının sebep olduğu enflasyon tüm ülkeler için kırılganlıkları artırmış ve toplumsal refah için önemli bir tehdit olmuştur. Küresel borç hane halkı, özel sektör ve kamu sektörü için giderek artmaktadır (Grafik 2). Borçlanmanın hızlı artışı finansal krizlere karşı kırılganlığı da artırmıştır. Halihazırda modern finans sisteminin zihniyet ve kurumsal temelinden kaynaklı olan sorunlar COVID-19 salgınıyla birlikte daha büyük sorunlara yol açmıştır. Salgın sonrası ekonomik ve finansal açıdan toparlanma süreci bu sebeple çok da kolay olacak gibi görünmemektedir. Bu aynı zamanda normalleşme çabasında olan toplumlar için de olumsuz bir durum oluşturmaktadır.

Borca dayalı finans ve büyüme modeli modern dünya kapitalist sisteminin en önemli önceliklerinden biridir. Bundan dolayıdır ki dünyanın en borçlu ülkeleri gelişmiş ülkelerdir. Bu ne derece ve nereye kadar sürdürülebilir sorusu önemli bir sorudur. Diğer taraftan aynı yolu izleyen gelişmekte olan ülkelerin de borçluluğu günden güne artmaktadır. Kamu borcu giderek artarken gelişmiş ülkelere göre gelişmekte olan ülkelerin finans sistemleri de giderek daha kırılgan hale gelmektedir. Yine bu ülkelerin para birimleri de risk altındadır. Borç ve dış

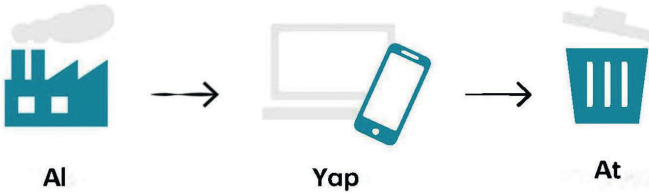
Grafik 2. Kamu Borcu ve Brüt Finansman İhtiyacı
(İME, 2021)

açıklara bağlı olarak döviz ve kur riskleri gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal istikrarlarını tehdit eden en önemli olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Finans sisteminin üretime veya reel varlıklara dayanmaması kırılganlığı arttırmaktadır. Kısmî rezerv sisteminin para yaratma mekanizması ve finansal ürünlerin varlıklara dayanmadan suni olarak oluşturulan balonların patlamasıyla yaşanan çöküşler konvansiyonel finans sisteminin bir nevi geleneği haline gelmiştir. Bu kriz dönemlerinde toplumsal barışı zedeleyen başkaca dengesizlikler ve adaletsizlikler de gündeme gelebilmektedir.

2008 yılında ABD’de başlayan finansal kriz küresel sistemin adaletsizliğinin önemli bir göstergesidir. Kriz döneminde ABD yönetimi şirketleri kurtarıırken yahut batmasına izin verirken adil davranmamıştır. *Too big to fail* (batmayacak kadar büyük) prensibi ile maliyetini ABD halkının ve tüm dünyanın üstüne yükleyecek şekilde para basarak bazı bankaları kurtaran ABD, sermaye sınıfı söz konusu olduğunda serbest piyasaya ne kadar inandığı konusundaki samimiyetini (!) göstermiştir (Bulut, 2015). Küresel finans sisteminin adaletsizliğinin tek göstergesi bu çifte standart da değildir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ekonomik büyüme dönemlerinde tüm olumlu göstergelere rağmen verilen kredi derecelendirme notları bu ülkelerin piyasadan yüksek faizle borçlanmalarına sebep olmaktadır. Yüksek faizlerin sebep olduğu yüksek borçlanma maliyeti küresel anlamda zengin ülkelere haksız gelir transferi sağlarken ülkeler arası gelir ve refah farkını kapanmayacak düzeye getirmektedir. Çin ve Hindistan gibi küresel ekonomik güç merkezini Asya/Pasifik bölgesine kaymasında etkin rolü olan ülkeler de maalesef dünyanın ihtiyaç duyduğu insani finans anlayışını sunmaktan uzak şekilde kapitalizmin hükümünün sürmesine yardım etmektedir (Bulut, 2015). Köklü ve sistematik bir değişimi sağlayacak anlayışın özellikleri ise döngüsel ekonomi ve insani finans kavramları ile vücut bulmaktadır. Bu konuda da en önemli tecrübe ve birikime sahip olan coğrafya da Osmanlı medeniyet havzasıdır (Bulut, 2021).

Sürdürülebilir Kalkınma ve Döngüsel Ekonomi Dünya İçin Ne İfade Ediyor

Günümüzdeki ekonomik gelişme ve zenginlik farkının temellerini coğrafi özelliklere dayandıran ekonomik teoriler bulunmaktadır (İbn Haldun, 2011; Diamond, 2013). Şimdi de dünya üzerindeki kaynakların tüketicileri en baştaki coğrafi avantajını kullanan büyük ölçüde dünyanın gelişmiş bölgeleri olarak tanımlanabilecek yerlerde yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerde üretim için gereken enerji ihtiyacı genel olarak fazla olmuştur. Bunun sonucu olarak üreticiler, yoğun malzeme kullanımına dayanan ve insan emeğinden tasarruf sağlayan iş modellerini benimseme konusunda motive oldular. Ayrıca rekabetin şekillendirdiği üretim teknolojisi ve birleşimi tercihleri firmalara ne kadar çok enerji ve malzeme kullanabilirlerse, o kadar fazla rekabet avantajı elde edebildiklerini gösterdi. Aşırı kâr elde etme hırsı ve ucuz malzeme kullanımı kombinasyonu, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve atık yönetimi konularının ihmal edilmesine sebep oldu (Sarıatlı, 2017). Doğrusal ekonomi de denilen bu model maalesef uzun yıllar dünyadaki baskın ve hâkim üretim paradigmasını oluşturdu (Şekil 3). Fakat bu üretim modelinin ve yaklaşımının yol açtığı sorunlar giderek görünür hale gelince alternatif teori arayışları ortaya çıktı. Bu yaklaşımlardan birisi döngüsel ekonomidir. Döngüsel ekonomi küresel krizlere karşı gelecek nesiller için sürdürülebilir bir hayat ile yaşanabilir bir dünya bırakmak amacıyla ortaya çıkan bir anlayışı ve üretim tarzını ifade etmektedir.

Şekil 3. Lineer Ekonomi Süreci
(Jørgensen & Pedersen, 2018)

Dünyanın yaşadığı küresel krizlere ve finansal problemlere münferit çözümler yetersiz kalacaktır. Bunun için Birleşmiş Milletler'in (UN – BM) yürürlüğe koyduğu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları sürdürülebilir bir dünya oluşturmak bakımından önemlidir. Bu amaçlar Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP – BMKP) politikasına rehberlik ederek dünyanın her yerinde yoksulluğun azaltılması, demokratik yönetim ve barışı yapılandırma, iklim değişikliği ve afet riski, ekonomik eşitsizliği içeren temel alanlara odaklanmaktadır. Bu odaklar birbirlerinden bağımsız olmayıp karşılıklı etkileşim içerisindeki 17 amaç ve 169 hedeften oluşmaktadır. (1) Aşırı yoksulluğu sona erdirmek, (2) eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele ve (3) iklim değişikliğini düzeltmek 2030'a kadar başarılması planlanan 3 konudur. Çünkü SKA'lara uyulmadığı takdirde 2030 yılında aşırı yoksul insan sayısının bir milyarı aşabileceği öngörülmektedir. 2050'li yıllara kadar iklim ve çevre ile ilgili bu süreç durdurulamazsa her bir canlı için ve özellikle de insanoğlu için içilebilir temiz su kaynaklarının da hızla tükeneceği, sonuçta yaşadığımız gezegenin içindeki canlılar olarak çok daha ciddi hayati sorunlarla karşılaşabileceğimiz öngörülmektedir. Dolayısı ile bu

amaçlar gelecek nesiller için yaşanabilir bir dünya bırakmak içindir. Aksi halde dünyanın mevcut sorumsuz üretme ve tüketme güdüsü ve büyüme paradigması ile devam etmesi sürdürülemez olarak değerlendirilmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, 2021). BM'nin belirlediği amaçlar tüm ülkeleri sürece dahil ettiği için etkili bir çözüm sunma potansiyeli taşımaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma İçin KÜRESEL AMAÇLAR

*Resim 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
(Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, 2021)*

Döngüsel ekonomi, sürdürülebilir bir hayat tesis etme hedefinde olan SKA'lar ile örtüşmektedir. Döngüsel ekonominin bileşenleri arasında yer alan sıfır atık ve geri dönüşüm gibi başlıklar sürdürülebilirliğin tesisinde önemli role sahiptir. UNDP'nin 2021 yılında açıkladığı 2022-2025 Stratejik Planı'nda (i), yapısal dönüşüm, özellikle de yeşil, kapsayıcı ve dijital dönüşümler, (ii) kimseyi geride bırakmamak, insan eylemliliği ve insani gelişme merkezli hak temelli yaklaşım, (iii) sistemsel belirsizlik ve riske yanıt için dayanıklılık oluşturmak başlıkları kalkınmayı sürdürülebilir kılmak içindir. İlk madde döngüsel ekonomiye vurgu yaparken, ikinci madde insan merkezli bir ekonomik yaklaşımı savunmaktadır. Son madde ise doğal afetler, iklim değişikliği, sosyal ve ekonomik şoklar, çatışmalar ve son yaşanan COVID-19 salgını gibi dünyanın karşı karşıya kaldığı küresel risklere yöneliktir (United Nations Development Program, 2021). Sorunların doğru belirlenmesi doğru çözümlerin bulunması için önemlidir. Sürdürülemez ve sorumsuz ekonomi paradigması sorunun temelidir. Dolayısı ile sadece sorun ortaya çıktıktan sonra izlenecek çözümler önleyici değil zarar giderici niteliktedir. Oysa dünyanın zihinsel bir dönüşüme ihtiyacı bulunmaktadır. Aksi halde COVID-19 krizinde Dünya Sağlık Örgütü'nün de belirttiği üzere (Davis, 2021) bu tür sorunlar sadece az gelişmiş ülkeleri daha fazla etkiler.

Döngüsel ekonomi, iklim ve çevre sorunlarına karşı çözüm sunmaktadır. Geleneksel finans uygulamaları ile doğrusal ekonominin birlikte var olduğu bir

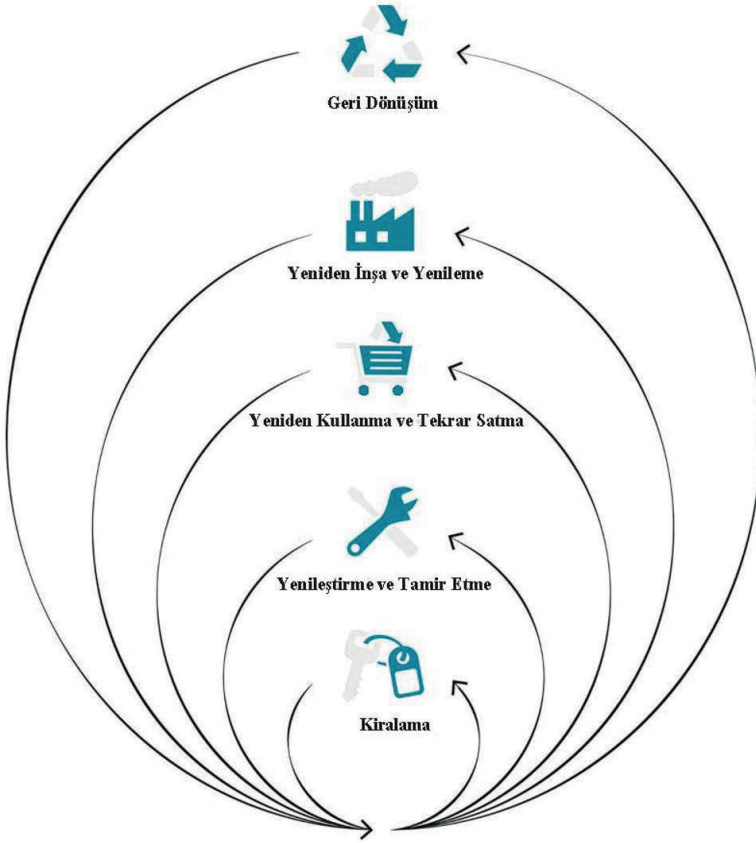
dünya giderek sürdürülmesi zor bir sistem oluşturmaktadır. Hızlı nüfus artışı ve özellikle COVID-19 küresel salgını ile görülen tedarik zinciri sıkıntıları doğrusal ekonomi modeli ile dünyanın devam etmesinin zor olduğunu göstermiştir.

Döngüsel ekonomi, ekosistem işleyişini ve insan refahını en üst düzeye çıkarmak için hem süreç hem de çıktı olarak planlama, kaynak sağlama, tedarik, üretim ve yeniden işlemenin tasarlandığı ve yönetildiği bir ekonomik modeldir. Bu kavram terim olarak son dönemde oldukça popüler hale gelmiş olsa da uygulama anlamında bu konunun gündeme gelmesi 19. yüzyılın ikinci yarısına uzanacak şekilde eskidir. Döngüsel ekonomi şekliyle kullanımı ise 1980'lerden sonradır (Murray, Skene & Haynes, 2017). Bu anlamda döngüsel ekonomi yaşanabilir bir dünya arayışı içerisinde ortaya çıkmıştır.

Döngüsel bir ekonomi, tüm üretim ağlarını içermektedir. Bu ağlar arasında, üretici ve tüketicinin etik kuralları göz önünde bulundurduğu bir sorumluluk dağılımı vardır (Murray, Skene & Haynes, 2017). Ahlak/etik görüldüğü üzere sürdürülebilir bir ekonomi için her alanda gereklidir. Bu durum, ne kadar iyi kurumlar kurulmuş olsa da; ne kadar düzgün işleyen sistemler oturtulsa da, başarılı ve sürdürülebilir ekonomi için en önemli faktörün insan olduğunu göstermektedir.

Döngüsel ekonomi, kiralamadan tamire alternatif tüketim modellerine odaklandığı gibi yeniden kullanım, yenileme ve yeniden dönüşüm gibi üretim şeklini (Şekil 4) revize ederek sürdürülebilir bir ekonomik sistem hedeflemektedir. Döngüsel ekonomi yaklaşımı, tüketim ve üretimi kapsadığı için sadece üretim yapan firmaların değil tüketim yapan hane halklarının da katkı sunacağı süreçleri içermektedir. Bu sebeple döngüsel ekonomi yaklaşımının anlaşılması ve farkındalığın artırılması için her eğitim seviyesinde programlar düzenlenmesine ihtiyaç vardır.

Döngüsel ekonomi modeli, dünyanın karşı karşıya kaldığı iklim krizi ve çevre sorunlarına karşı en etkili çözümlerden birini sunmaktadır. Bu çözüm çok farklı yaklaşımlarla desteklenmektedir. Bu yaklaşımlardan biri Türkiye'nin de öncülük ettiği "sıfır atık"tır. Burada amaç ilk olarak atık oluşum nedenlerinin incelenmesi ve atık oluşumunun önlenmesi yahut en aza indirilmesidir. Atığın her türlü oluşması durumunda ise amaç atığın henüz kaynağında ayrıştırılarak toplanması ve geri dönüşümün sağlanmasıdır (Sıfır Atık, 2021). Diğer tüm çözüm önerileri gibi Sıfır Atık modelinin de ancak tüm toplumlar tarafından kabulü ve uygulanması ile başarılı sonuçlar alınabilir. Aksi halde kurula uygun ve etik bir şekilde bu alana yatırım yapan ülkeler küresel rekabette dezavantajlı duruma gelebilirler. Bu da ülkelerin döngüsel ekonomi modeline geçiş noktasında isteklerini kırabilir. Döngüsel ekonomi yaklaşımı sadece bir modeller bütünü değildir. Komple bir zihniyet dönüşümünü ifade etmektedir. Bu zihniyet dönüşümü üretim modellerinin değişmesini, tüketim alışkanlıklarının iyileştirilmesini ve finansman anlamında etik/insani finans uygulamalarının yaygınlaşmasını da kapsamaktadır.

Şekil 4. Döngüsel İş Modellerinde Farklı İleri Dönüşüm Türleri
(Jørgensen & Pedersen, 2018)

İnsani Bir Finans Mümkün (Mü)

Konvansiyonel iktisatta çeşitli üretim faktörleri olsa da modern finans sistemi ve iktisadi anlayış emeğin üretimden aldığı payın tarih boyunca az olmasına sebep olmuştur. Dolayısı ile sermaye ve servet sahipleri ile sabit ücretliler ve yoksullar arasındaki zenginlik farkı giderek açılmaktadır. Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki refah uçurumu sisteme yönelik eleştirilerin artık daha yüksek sesle dile getirilmesini sağlamıştır.

Üretim faktörü olarak sermayenin merkeze oturması ve faizin sistemde tartışılmaz hale gelmesi finansal sorunlara çözümü zorlaştırmaktadır. Ortaklık, ticaret ve iş birliklerinden ziyade risksiz kazanç olan faiz ve rekabetin tercih edildiği iktisadi sistem sürdürülemez bir niteliği haizdir. Üretim ve çevre konularında olduğu gibi finans konusunda sürdürülebilirliğin sağlanması noktasında birçok uygulama başlatılmıştır. Ayrıca etik finansman ve sosyal bankacılık konularına yönelik faaliyetler de bunun göstergesidir (Azid & Asutay, 2007; Korkut & Kar, 2018). Fakat bu çabalar yaratılan hasarı gidermekten ziyade göz yumulmasına yöneliktir. Gerçek bir çözüm için zihni ve yapısal dönüşüm şarttır.

Ekonomik ve finans sisteminin mevcut durumunda inşa edildiği kültürün ve dini dönüşümün rolü bulunmaktadır. Coğrafi keşifler ile yaşanan değerli maden bolluğu ve fiyat devrimi akabinde tüccar sınıfın toplumdaki statüsünün yükselmesi sürecin tetikleyicisi olmuştur. Bu statü değişikliğinin gelenek ve din ile desteklenmesi için ise yeni bir din anlayışı ve dünya tasavvuru gerekmiştir. Modern batı ekonomisinin bu değişim ve dönüşümünde çevre şartlarının değişikliği gibi yapısal değişim yanında Yahudilik ve Protestanlık, modern kapitalizmin kurumsallaşma, gelişme ve yayılmasında önemli bir katalizatör görevi görmüştür (Bulut, 2021).

Kapitalizmin yani ana akım ortodoks iktisadın risk transferine dayanan finans sistemi, riski genellikle güçsüz tarafın yani genellikle borçlananın üstüne aktarmaktadır. İnsani finans mekanizması risk transferini değil risk paylaşımını esas almalıdır. Risk paylaşımı sürdürülebilir ve adil gelir dağılımını sağlayan bir finansal sisteminin temel bileşenlerinden birisidir.

İnsani finans, altruistik bir finans sistemidir. Bu anlamda insani finans hatalı uygulamalar neticesinde oluşan hasarı sonradan gidermeye yahut azaltmaya yönelik değildir. İnsani finans kurumsal olarak sürdürülebilir bir finans öngörmektedir. Osmanlılar bu alanda batılı kapitalistlerden farklı bir dünya tasavvuru, anlayış ve yaklaşımları ile vakıf kurumunu merkeze alarak ayrı bir yol izlemişler ve farklı modelleri hayata geçirmenin ve modern zamanlarda bile uzun bir dönem (beş yüz yıla yakın) devam ettirebilmenin mümkün olduğunu göstermişlerdir (Bulut 2021). İnsani finansın çıkış noktalarından birisi olan vakıflar, altruizmin ve sürdürülebilirlik temellidir. Örneğin, Osmanlıların kurup geliştirdikleri ve sermayesi nakit para vakıflarından oluşan vakıflar altruizmin finansta tarihi uygulamalarda nasıl yürütüldüğünü göstermektedir. Vakfın sermayesi, faizsiz ve ortaklık temelli finansman enstrümanları ile değerlendirildikten sonra elde edilen gelir vakfın amaçları doğrultusunda işletilmektedir. Vakfedenin vakfın sermayesinden bir beklentisi olmaması ve nihai amacın topluma hizmet olması bu kurumları tarih içerisinde benzersiz bir konuma yerleştirmektedir. (Bulut & Korkut, 2019a)

Konvansiyonel iktisadın temel varsayımlarından birisi olan bencil, sadece kendi çıkarını düşünen bir insan tipi olan *Homoeconomicus* insani finansın diğerkâm yani altruistik insanından farklıdır. Bir yanda kendi çıkar ve faydasını maksimize etmek için her yolu meşru gören insan tanımlanırken diğer yanda toplumun ve başkalarının faydasını önceleyen bir yaklaşım bulunmaktadır.

İnsani finans, güncel olarak İslami finans alanında uygulama imkânı bulmuştur. Faizsiz, risk paylaşımına, ortaklığa ve varlığa dayalı yapısıyla İslami finans, geleneksel finans sisteminin sorun oluşturma potansiyeline sahip özelliklerini bünyesinde bulundurmamaktadır. Bu sayede geleneksel finans sisteminde oluşan balonlar insani finansta olmadığı gibi insani finansın manipülasyona açık bir yapısı da bulunmamaktadır. İnsani finanstaki fon akışları mal, hizmet alışverişlerine yahut ortaklık temelli enstrümanlara dayanmaktadır. Oysa borca dayalı ve kaydı para mekanizması temelinde faaliyet gösteren geleneksel finans

sisteminde mal ve hizmete değil para ve değerli kâğıt satımına dayalı bir yapı bulunmaktadır (Korkut & Kar, 2018). Bu yapı, reel sektör ve finans sektörü arasındaki bağın kopmasına sebep olmuştur. Kopan bağ ise üretimi değil tüketimi teşvik eden bir finansman sistemi doğurmuştur.

İnsani finans, reel sektöre ve varlığa dayalı yapısıyla istihdama etki eden role de sahiptir. Bu manada sadece yapısal olarak değil sonuçları itibariyle de toplumsal bir hüviyete sahiptir. Ekonomik büyüme ve istihdama olumlu katkısı, insani finansın refah artırıcı etkisini göstermektedir. O halde insani finans işlemlerinin özelliklerini dört temel başlıkta sıralamak mümkündür: (1) Yapay ve karşılığı olmayan değil reel bir varlığa dayalı finansman (2) ortaklık temelli olarak kâr ve zarar paylaşımı (risk transferi değil risk paylaşımı), (3) ticaret ve kâr, (4) faizsiz olmasıdır (Bulut, 2020; Korkut & Kar, 2018). Bu ilkeler, insani finansın bireyin haklarını da koruyarak toplumun menfaatini öncelmesini sağlamaktadır. İstihdam sağlayıcı ve üretimi teşvik edici rolünün yanında toplumsal refahı artırma gayesine sahip olması sebebiyle insani finans büyüme değil kalkınma merkezlidir. Mikro finansman, faizsiz borç, hayır temelli finansman gibi başlıklar insani finansın yoksulluğu azaltma hedefini özetlemektedir (Asutay, 2012). Gelir adaletinin tesis edildiği toplumlarda huzur sağlandığı için sosyal patlamalar görülmez. Bu manada insani finans, sürdürülebilir bir ekonomik ve toplumsal yapı oluşmasına önemli bir katkı sağlar.

Sıralanan olumlu özellikleri, insani finans sistemine geçişin zarureti konusunda önemli bir gösterge olsa da dünyadaki hâkim iktisat ve finans paradigması insani finans gibi alternatiflere yönelmeyi zorlaştırmaktadır. Farklı yaklaşımlar ana akım görüşler tarafından marjinalleştirilmekte ve 'daha az' bilimsel olmakla itham edilmektedir. Ana akım görüş, alternatifleri sorunlara geçici çözümler bulmak için bir nevi yama gibi kullanmakta ve sistemin devamını sağlamaya çalışmaktadır (Korkut & Kar, 2018). Bu sebeple sorunlara bütüncül ve etkili bir çözüm bulunamamaktadır.

Osmanlı para vakıfları tecrübesi vakıf/hayır temelli (*charity-based*) finansın mümkün olduğunu göstermektedir. Benzer kurumlar İngiltere'de kredi hayır kurumları (*loan charities*) olarak faaliyetlerini sürdürmüştür (Bulut & Korkut, 2021). Avrupa'nın yakın komşusu olmasına rağmen anonim şirket, banka ve borsa gibi kapitalizmin temel kurumlarının Osmanlı coğrafyasına uzun süre gir(e)memesi, Osmanlıların kendilerine özgü kurumlarının başarısını göstermektedir (Korkut & Bulut, 2017). Bu başarının temelinde dinin rolü ve toplumun geleneklerine uygunluk da bulunmaktadır.

Para vakıfları, dört temel ilke ve denetim üzerine inşa edilmiştir. (i) Etik/faizsiz işlemler ile paranın değerlendirilmesi, (ii) paranın büyük çaplı finansman yerine daha çok mikro finansman şeklinde kullanılması, (iii) ülke genelinde değil bölgesel kurumlar olmaları ve (iv) vakfın amaçlarının toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmesi temel ilkelerken (Bulut & Korkut, 2019b) finansman kullanılırken ipotek ve kefil istenmesi, mütevellinin finansman sağlanacak kişiler hakkında sorumlu tutulması ise denetimin de bu kurumlar için ayrılmaz bir

parça göstermektedir. Bu ilkeleri insani finansın bileşenleri arasında sıralamak da mümkündür. İnsani finans da etik finansman yöntemleri kullanmaktadır. Ayrıca mikro kredi/mikro finansman gibi küçük ve orta boy şirketlere ve girişimcilere desteği ile toplumun farklı gelir grupları arasındaki gelir farkını kapatmaya yönelik amacı da bulunmaktadır.

Etik finansman, faizsiz olma prensibi gibi insani finans sistemi içerisindeki uygulamaları sadece pratiğe sıkıştırmak eksik olacaktır. İnsani finans sistemi tüm insanlık için ana akım finans sistemine alternatif sunmaktadır. Sosyal adalet ve refahı önceleyen özellikleri ile piyasa aksaklıklarından rekabetin getirdiği acımasız yıkıma kadar birçok soruna çözüm önermektedir. İslam'da ve öngördüğü iktisat sisteminde adalet, merhamet, paylaşma, yardımlaşma, dayanışma, özellikle de *kul hakkına* saygı kavramı insani finansla da bireysel haklar noktasında yön göstermektedir. Bunun için ahlaki hak, hukuk ve iktisat ilişkisi oldukça önemlidir. Bu ilişkiyi *homoeconomicus* üzerine inşa eden kapitalist ülkelerin zenginleşme noktasında dünyanın birçok ülkesinden daha iyi durumda oldukları açıkken bu başarının ahlaki, ekonomik, hukuki ve sosyal açıdan sürdürülebilirliği tartışma götürür. (Bulut, 2015; 2021). İnsani finans ve ana aktörü olan altruist insan tipi ise sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunacak özellikleri ile ekonomik ve finansal sorunların çözümü olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç

Dünya son dönemde hiç olmadığı kadar çevre sorunları ve finansal problemlerle yüz yüze kalmıştır. Bu sorunlara yönelik çözümler araştırılsa da bu çözümler genel olarak mevcut ekonomi paradigmasının içerisinde aranmaktadır. Bulunan çözümler bu sebeple günü kurtarmaya yönelik çabalar gibi görülmektedir. Kyoto Protokolü, Paris Antlaşması gibi uluslararası faaliyetler, soruna köklü çözümden ziyade oluşan zararları azaltmaya yönelik adımlar olarak değerlendirilebilir. Oysa dünyanın ihtiyacı olan doyumsuz insanın sınırsız birikim hırsı ve sorumsuz üretim/tüketim sonucu oluşan problemleri henüz oluşmadan önlemek olmalıdır. Bu da ancak topyekûn yeni bir insan ve iktisat tasavvuru ile yeni bir paradigmanın inşasına bağlı bir sistem değişikliği ile mümkün olabilir. Aksi halde dünyadaki çevre kirliliğinin, iklim krizinin sebep olduğu sorunların çözümü ile finansal kriz dönemlerinde ülkelerin süreci atlatmak için attıkları adımlar geçici rahatlamalar sağlar. Bu adımlar ne iklim krizini ne de finansal krizlerin tekrar oluşmasını önleyecektir.

Dünyanın ihtiyacı olan her anlamda ahlaki ve insani bir üretim ve finans modeli oluşturmaktır. Bunun için insanlık, İslam iktisadının öngördüğü ekonomik sistemde en önemli kısıtlardan biri olan “kul hakkı” kavramına dikkat etmelidir. Kul hakkı sadece Müslümanlar için değil tüm insanlık için riayet edilmesi gereken bir haktır. İnsanlar erdemli davranarak bu dünyanın gelecek nesillere yaşanabilir şekilde bırakmak zorunda oldukları bir emanet olduğu bilinciyle hareket etmelidir.

Batı merkezli ortaya çıkan kapitalist iktisat ve finans sistemi, diğer tüm toplumları kendisine ram etme pahasına bir dünya sistemi tasarlamıştır. Bu sistem, merkezine bireysel faydasını maksimize etmek için her yolu mubah gören *homoeconomicus*'u koymuştur. Bu insan tipi ticaret kapitalizminden (merkantilizm) sanayi ve finans kapitalizmine kadar Batı'daki ekonomik ve finansal sistemin günümüzdeki hali ile teşekkül etmesini sağlamış ve adım adım tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu anlayış süreç içinde yeni kıtalarda (Afrika, Asya, Amerika) karşılaştığı toplumları ve kaynaklarını kontrolü altına alarak diledikleri gibi tasarruf etme ve ekonominin temeli olan insan ve toplum ile diğer canlılara, hayvanat ve nebatat alemine de adaletli ve merhametli davranmamışlar ve günden güne doğal dengeyi bozmuşlardır. Çevre kirliliğinin boyutu, nesilleri tükenen canlılar, iklim değişikliğinin sebep olduğu yangınlar, kuraklık, sel gibi doğal afetler, bu anlayışın bir neticesidir. Sadece kârını maksimize etmeyi düşünen üretici ve faydasını maksimize etmeyi arzulayan tüketici arasında sıkışan dünya sistemi yeni bir çıkış noktası aramaktadır. Bu çıkış noktalarından ilki sürdürülebilir bir dünya için döngüsel ekonomi diğeri ise sürdürülebilir bir ekonomik sistem için insani finanstır. İhtiyaç duyulan köklü dönüşüm için tüm toplumların katkı sunması gereklidir. İnsanlığın geçtiğimiz yüz yıllar içinde edindiği tecrübeyle yaşanan sorunların sebeplerini iyi analiz etmesi şarttır. Önerilecek yeni modeller ve çözümler için de İslam iktisat tarihi özelinde Osmanlı tecrübesinin dikkate alınmasında yarar vardır.

Kaynakça

- Asutay, M. (2012). Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance. *Asian and African Area Studies*, 11(2), 93-113.
- Azid, T., & Asutay, M. (2007). Does ethico-moral coalition complement to economic coalition? A response in the periphery of Islamic economics. *Humanomics*, 23(3), 153- 173.
- Braudel, F. (1984). *Civilisation and Capitalism, 15th –18th Century*. (Çev.: S. Reynolds). 3 cilt. William Collins. New York.
- Bulut, M. (2015). Ahlak ve İktisat. *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 105-123.
- Bulut, M. (2020). Medeniyet ve İktisat. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16(59), 96-137.
- Bulut, M. (2021). *Osmanlı Dünyası ve Batı Ekonomisi, İktisat, Ahlak ve Medeniyet*, İnsan Yayınları. Ankara.
- Bulut, M. & Korkut, C. (2019a). A Look at the Cash Waqfs as an Indicator of Ottoman Financial Mentality. *Vakıflar Dergisi*, 80. Yıl Özel Sayısı, 116-132. DOI: 10.16971/vakiflar.586433
- Bulut, M., & Korkut, C. (2019b). Ottoman Cash Waqfs: An Alternative Financial System. *Insight Turkey*, 21(3), 91-112. DOI: 10.25253/99.2018EV.07
- Bulut, M., & Korkut, C. (2021). Finansal Kuruluşlar Olarak Hayır Kurumları: Osmanlı Rumeli Para Vakıfları ve İngiltere Hayır Kurumları Arasında Bir Karşılaştırma. *Osmanlı'da İktisadi Hayat ve Vakıflar* (s.135-147). İstanbul: Kronik Kitap.
- Davis, N. (2021). Covid now a pandemic of poor nations, WHO envoy tells UK MPs. *The Guardian* (16 Kasım 2021) <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/16/covid-now-a-pandemic-of-poor-nations-who-envoy-tells-uk-mps> [Erişim Tarihi: 18.11.2021]
- Diamond, J. (2013). *Guns, germs and steel: a short history of everybody for the last 13,000 years*. Random House.

- International Money Fund (2021). *Global Financial Stability Report, April 2021: Preempting a Legacy of Vulnerabilities*. Washington DC. <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2021/04/06/global-financial-stability-report-april-2021#FullReport> [Erişim Tarihi: 17.11.2021]
- İbn Haldun. (2011). *Mukaddime* (2 cilt). (haz., Süleyman Uludağ). Dergah Yayınları. İstanbul.
- Jørgensen S., & Pedersen L. J. T. (2018) The Circular Rather than the Linear Economy. *RESTART Sustainable Business Model Innovation. Palgrave Studies in Sustainable Business in Association with Future Earth*. (s. 103-120). Cham: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1007/978-3-319-91971-3_8
- Korkut, C., & Bulut, M. (2017). XV. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Para Vakıfları ve Modern Finans Kurumlarının Karşılaştırılması. *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 167-194. DOI: 10.31679/adamakademi.356273
- Korkut, C., & Kar, M. (2018). İnsani Finans ve Değerler. *Kurumlarda Değerler* (s. 179-197). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Lacy, P., & Rutqvist, J. (2016). *Waste to wealth: The circular economy advantage*. Springer.
- Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: an interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of business ethics*, 140(3), 369-380. DOI: 10.1007/s10551-015-2693-2
- Popovich, N., & Plumer, B. (2021). Who Has The Most Historical Responsibility for Climate Change?. *The New York Times* (12 Kasım 2021). <https://www.nytimes.com/interactive/2021/11/12/climate/cop26-emissions-compensation.html> [Erişim Tarihi: 17.11.2021]
- Sarıathı, F. (2017). Linear economy versus circular economy: A comparative and analyzer study for optimization of economy for sustainability. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, 6(1), 31-34.
- Sıfır Atık. (2021). *Sıfır Atık Nedir?*. <https://sifiratik.gov.tr/sifir-atik/sifir-atik-nedir> [Erişim Tarihi: 17.11.2021]
- Sombart, W. (2016). *Yahudiler ve Modern Kapitalizm*. İstanbul: Küre Yayınları
- Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Nelerdir? ve UNDP'nin Rolü Nedir?*. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> [Erişim Tarihi: 14.11.2021]
- Tabakoğlu, A. (2010). İslâm İktisadı ve Modern Kapitalizm. *Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslâm'daki Algılanışı* (s. 91-133). Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.
- Torun, İ. (2002). Kapitalizmin Zorunlu Şartı "Protestan Ahlâk". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 89-98.
- United Nations Development Programme. (2021). United Nations Development Programme Strategic Plan 2022-2025. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2021-09/UNDP-Strategic-Plan-2022-2025_1.pdf [Erişim Tarihi: 14.11.2021]
- Wallerstein, I. (1974/1984). *The Modern World-System* (3 cilt). Academic Press, New York.
- Weber, M. (2021). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. İstanbul: Kapra Yayıncılık.

**Prof. Dr. MEHMET BULUT | İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi |
mehmet.bulut[at]izu.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5903-4721**

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi olan Prof. Dr. Mehmet Bulut, 2000 yılında Utrecht Üniversitesi'nden doktora derecesi aldı. 2001 yılında yardımcı doçent, 2003 yılında doçent ve 2008 yılında profesör oldu. Başkent Üniversitesi İktisat Bölüm Başkanlığı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kurucu Dekanlığı ve Rektör Yardımcılığı, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Üyeliği yaptı. Erdemir, İsdemir, Sollac, Erenco, TT Net, Gübretaş, Servet GYO gibi şirketlerde Yönetim Kurulu üyeliği görevlerinde bulundu.

Uzun dönem (long term-longue durée) ekonomik kalkınma ve gelişme, ülkeler arası ekonomik farklılıkların nedenleri, performans karşılaştırmaları, uluslararası ekonomi politik, Osmanlı iktisat ve medeniyeti, Osmanlı-Avrupa-Atlantik ekonomik ilişkileri, iktisat tarihi, iktisadi düşünce, finans tarihi, kurumlar, İslam ekonomisi ve finansı ile ilgili alanlarda çalışmaktadır. 2012 yılında TÜBA üyeliğine seçilen ve 2022 yılında TÜBİTAK Yönetim Kurulu üyeliğine atanan Dr. Bulut, İsveç/Dalarna, İngiltere/Cambridge ve Amerika Birleşik Devletleri/Harvard ve Princeton Üniversiteleri'nde araştırmalar ve akademik çalışmalar yaptı.

**Prof. Dr. MEHMET BULUT | Istanbul Sabahattin Zaim University |
mehmet.bulut[at]izu.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5903-4721**

Prof. Dr. Mehmet Bulut is a Faculty Member of Economics at Istanbul Sabahattin Zaim University. He received his PhD from Utrecht University in 2000. He became assistant professor in 2001, associate professor in 2003 and professor in 2008. He served as the Head of the Department of Economics at Başkent University, the Founding Dean and Vice Rector of the Faculty of Political Sciences at Ankara Yıldırım Beyazıt University, the Rector of Istanbul Sabahattin Zaim University, and a Member of the Council of Higher Education (YÖK). He also served as a member of the Board of Directors at companies such as Erdemir, İsdemir, Sollac, Erenco, TT Net, Gübretaş, Servet GYO.

Dr. Bulut has studies on long term-longue durée economic development, causes of economic differences between countries, performance comparisons, international political economy, Ottoman economy and civilization, Ottoman-Europe-Atlantic economic relations, economic history, economic thought, history of finance, institutions, and Islamic economics and finance. He was elected as a member of TÜBA in 2012 and appointed as a member of TÜBİTAK Board of Directors in 2022. Dr. Bulut conducted research and academic studies at Sweden/Dalarna, England/Cambridge and United States/Harvard and Princeton Universities.

**Doç. Dr. CEM KORKUT | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi |
ckorkut[at]aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1104-5330**

Cem Korkut, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ), Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü'nde Doçent olarak görev yapmaktadır. Ayrıca Türkiye Bilimler Akademisi'nde (TÜBA) Başkan danışmanıdır. Lisansını, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (TOBB ETÜ) İktisat bölümünde tamamlamıştır. 2011 yılında araştırma görevlisi olarak başladığı AYBÜ'de 2014'te İktisat alanında yüksek lisans; 2018'de İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans alanında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde (İZÜ) ise doktora derecesi almıştır. İslam ekonomisi, İslami bankacılık ve finans, para vakıfları gibi konularda yayımlanmış ulusal ve uluslararası makaleleri, kitap bölümleri bulunan Dr. Korkut aynı zamanda Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi'nin (ADAM) aktif bir üyesi olup bu merkezdeki İslam Ekonomisi Okulu'nun yürütücüsüdür. İslam ekonomisi, İslami bankacılık ve finans, makroekonomik politikalar, uzun dönemde dünya ekonomisi, Osmanlı iktisat tarihi ve farklı toplumların iktisadi kalkınma paradigmaları üzerine çalışmaktadır.

**Assoc. Prof. CEM KORKUT | Ankara Yıldırım Beyazıt University |
ckorkut[at]aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1104-5330**

Cem Korkut, Ph.D. is Assistant Professor at the Department of Economics of Ankara Yıldırım Beyazıt University (AYBU). He is also the advisor to the President at the Turkish Academy of Sciences (TUBA). He took his Bs degree at economics from TOBB University of Economics and Technology. He completed his MA in Economics at AYBU in 2014, and his Ph.D. in Islamic Economics and International Finance at Istanbul Sabahattin Zaim University (IZU) in 2018. Having national and international papers and book chapters on topics such as Islamic economics, Islamic banking and finance, and cash waqfs, Dr. Korkut is an active member of the Ankara Center for Thought and Research (ADAM) and executive of Islamic Economics School. His main academic interests are Islamic economics, Islamic banking and finance, macroeconomic policies, world economy in the longue durée, Ottoman economic history and economic development paradigms of different societies.